Skupina OHO, 1969

Od konkretne poezije do ohojevskega performansa

Sredi šestdesetih let 20. stoletja je slovenski kulturni prostor vzvalovilo široko umetnostno gibanje, ki je izzvenelo v drugi polovici sedemdesetih let in se je zanj ustalil izraz *neoavantgarda*. V njegovem jedru je bila umetniška skupina OHO, katere prvi manifest sta v študentski reviji *Tribuna* decembra 1966 objavila pesnik Iztok Geister (1945–) in vizualni umetnik Marko Pogačnik (1944–). Novo gibanje, ki je prvi vrhunec doživelo v povezavi s študentskimi protesti okrog leta 1968, se ni opiralo na tedaj skoraj pozabljeno dediščino slovenske zgodovinske avantgarde, pač pa na sočasne evropske (neo)avantgardne zglede. Vsrkavalo je različne spodbude, obenem pa so njegovi protagonisti proizvedli in teoretsko utemeljili tudi dva dokaj originalna koncepta, namreč *ludizem* (iz lat. *ludus* – igra) in *reizem* (iz lat. *res* – stvar), ki sta se pozneje ustalila kot opredelitvi obdobja. Medtem ko so se ohojevci sčasoma vse bolj usmerjali v *konceptualno* umetnost in *performans*, se je zlasti na literarnem področju močno razmahnila poetika *konkretizma*: s konkretno in tipografsko poezijo so poleg pionirja Francija Zagoričnika (1933–1997) eksperimentirali številni znani in manj znani pesniki. V celoti se zapuščina slovenske neoavantgarde kaže kot presenetljivo obsežen, raznolik, umetniško relevanten in širše zanimiv umetniški fenomen.

»Manifest« OHO, *Tribuna*, 6/17, 23. novembra 1966

Skupina OHO je v svoji prvi fazi prisegala na reizem (iz lat. *res* – stvar): skušali so spremeniti odnos do predmetov, jih postaviti v »luč čudenja« in doseči avtentično, neposredno zrenje – tako bi presegli utečeno funkcionalistično in utilitarno percepcijo. Reistični odnos do sveta je razviden že iz prvega manifesta OHO, ki sta ga Marko Pogačnik in Iztok Geister objavila v *Tribuni*.

Iztok Geister in Marko Pogačnik, *2 pesmi*, 1966
(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

V prvi fazi skupine OHO sredi šestdesetih let sta njena protagonista Pogačnik in Geister intenzivno eksperimentirala s knjižnim medijem in opazno širila meje dotlej sprejemljivih izdajateljskih praks – četudi v samozaložbah z omejeno naklado. Med takšne projekte poleg *2 pesmi*, kjer se vsebina poezije poljubno sestavlja iz ploščic, sodijo tudi »prazna« Geistrova *Embrionalna knjiga* (1966) ter Pogačnikovi *Knjiga-artikel* (1966) in *Knjiga z obročkom* (1967), v katerih namesto teksta najdemo le različne konfiguracije krožnih lukenj v papirju.

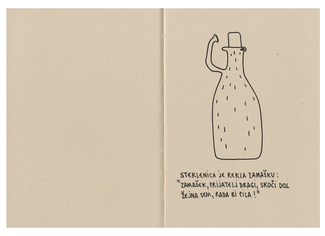

Iztok Geister in Marko Pogačnik, *Steklenica bi rada pila*, 1967
(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

V želji, da bi prevratne ideje ohojevskega reizma približala mlajšim, sta Pogačnik in Geister poleg stripa »Svetloba teme«, ki je izšel v zborniku *Katalog*, zasnovala tudi otroško slikanico *Steklenica bi rada pila*. Knjiga z Geistrovim poetičnim besedilom in tipično Pogačnikovo ohojevsko risbo pri Mladinski knjigi tedaj ni izšla; objavljena je bila šele leta 2003.

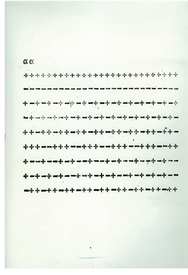

Milenko Matanović, »Topografska poezija«, 1967
(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

Pesniki in vizualni umetniki slovenske neovantgarde so se ustvarjalno srečali zlasti na polju konkretizma. Lahko bi rekli, da je konkretna poezija doživela izjemen razmah, saj so se z njo spogledovali mnogi – tako uveljavljeni kot danes komaj znani pesniki, ki so zlasti v *Tribuni* lahko računali na spodbudno okolje za objavljanje. Med najbolj radikalnimi in doslednimi slovenskimi konkretisti je bil Franci Zagoričnik, med člani OHO pa zlasti Milenko Matanović.

Iztok Geister in Marko Pogačnik, *Pegam in Lambergar*, 1968

Pogačnik in Geister sta ustvarila več pomembnih literarno-likovnih koprodukcij, v katerih enakovredno nastopata pesniška beseda in ohojevska risba. Medtem ko so *Gobe v knjigi* (1968) še podobne prejšnjim nizkonakladnim artefaktom, predstavlja zbirka *Pegam in Lambergar*, ki je izšla istega leta (še vedno v samozaložbi), resnejši poskus knjižne izdaje širšega dosega. Naslednja podobna produkcija ustvarjalnega para, *Ikebana* (1969), je že izšla v okrilju zbirke Znamenja, ki jo je urejal Dušan Pirjevec.

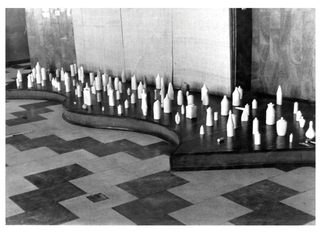

Marko Pogačnik, »Serija odlitkov stekleničk«, 1968
(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

Skupina OHO je s svojimi konceptualističnimi projekti kmalu zaslovela tudi zunaj slovenskega prostora, najprej v Jugoslaviji (Zagreb, Beograd, Novi Sad), nato pa tudi v tujini: že leta 1970 je razstavljala v prestižni newyorški galeriji MOMA. Marko Pogačnik je na razstavi OHO v galeriji Ateljeja 212 v Beogradu, ki je potekala v okviru gledališkega festivala BITEF, razstavil svoje »ready-made« odlitke stekleničk.

Milenko Matanović, »Stol, stolnica in mimoidoči«, 1968
(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

Člani jedra skupine OHO (Pogačnik, Matanović, Nez, Andraž in Tomaž Šalamun) so se po reistični fazi intenzivneje usmerili v konceptualizem, spogledovali so se z idejami »arte povera« ter razvijali t. i. »body art« in »landart«. V Ljubljani so konec šestdesetih let provokativno uvajali novo umetniško zvrst – *performans*.

Milenko Matanović/OHO, »Triglav«, 1968
(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

Ob izteku revolucionarnega leta 1968 so ohojevci v ljubljanskem parku Zvezda izvedli legendarni performans »Triglav«, v katerem so sodelovali Milenko Matanovič, David Nez in Drago Dellabernardina (foto Miloš Švabić).

Skupina OHO, 1969
(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

Ohojevci so od leta 1969 delovanje skušali preseliti iz umetnostnih galerij v naravo, pri čemer so razvili specifično različico »landarta«, utemeljeno na reistični pozornosti in ekološki ozaveščenosti. Na fotografiji, naslovljeni »Odhod v dolino Zarice«, si od leve sledijo Andraž Šalamun, David Nez, Milenko Matanović, Marko Pogačnik in Tugo Šušnik.

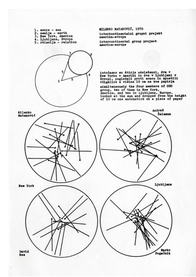

Milenko Matanović, »Interkontinentalni grupni projekt Amerika-Evropa«, 1970
(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

V Matanovićevem skupinskem projektu štirje udeleženci – po dva v Ljubljani in dva v New Yorku – v istem trenutku pogledajo proti soncu in spustijo vžigalice z višine 10 cm na kos papirja. Ohojevski projekt, ki raziskuje možnosti transkontinentalne telepatije, sodi v fazo t. i. »transcendentalnega« konceptualizma, vključen pa je bil tudi v razstavo, ki je leta 1970 predstavila skupino OHO v newyorški galeriji MOMA.